

Арсен і Паша

Онук провів вихідні в маминих батьків, і дід тепер везе його додому. Радіо в машині наставлено на станцію, яка крутить рок-музику. Цієї миті там набирає оберти пісня Роллінг Стоунз «Ruby Tuesday».

– Паша, – наказує дідові внук, – вимкни цю попсу!

Дід ледве стримується. Онукові дванадцять років, це той вік, коли кожна лайка назавжди осідає в пам'яті. Дід хоче бути взірцем для онука, тому він зціплює зуби й сопить.

Попса?! Це – Роллінг Стоунз! «Ruby Tuesday»! Це – золотий фонд!

Паша?! Дід не уявляє, щоб він так колись звертався до батьків своїх батьків, навіть подумки. Мабуть, онук від народження чув, що мама так величає його діда, і собі туди ж. Зате «Пася» було чи не першим словом, яке онук вимовив. Дід тоді прохопився сльозою й змирився з тим, що його дочка назвала свого сина Арсеном. Він сприйняв це ім'я, як особисту образу. Бо як таке може бути? Арсенікум – це ж миш'як! Чим їй не підійшов Михайло? (Так звали його батька.) Або Петро (ім'я його діда)?

Або той самий Павло? Це – і сила, і певність, і відповідальність. Саме такі риси потрібні чоловікові.

– От, – казав він, – був би хлопчику подарунок на все життя!
Але тепер він радий, що дочка його не послухалась.

Арсенчик... Він у них змалку займається іноземними мовами й кунг-фу, минулого літа п'ять тижнів провів по обміну за кордоном, вже поривається водити машину, але ніжки поки що не дістають до педалей. Хіба ж це рівняти до Пашиного дитинства?

Його дружина хотіла мати багато дітей. Щоб вони між собою гралися вдома, на подвір'ї, у школі та щоб старші захищали молодших. На пенсійному обрїї їй ввижалися зграї онуків на дачі, серед нагідок і мальв, на тлі кущів малини, черешень і городини.

Паша їй висміював.

– У нас, – нагадував він їй, – немає дачі.

– Але ж колись буде, – не сумнівалася дружина.

У принципі, він був не проти дітей. Але ж діти – не ляльки, а серйозна відповідальність. Кинути сім'я й дочекатися, доки щось визріє й вилупиться, – то не штука. Ти мусиш подбати про житло та їжу, про їхнє здоров'я й освіту. Ти мусиш створити їм якісні умови життя. А для цього – як мінімум! – треба самому зіп'ятися на ноги. А як ти це зробиш під дітей?! І взагалі, чи варто збільшувати населення Землі, коли й без того вже немає, де ступити й чим дихати? Але й контролювати процес запліднення Паша не збирався. Він вважав, що за цим мусить стежити жінка. А вона в нього до цього не дуже надавалася, тому їм часто доводилося втручатися в цей процес і виправляти жінчин недогляд. І це був не вияв чоловічого деспотизму, а голос розуму. Паша завжди казав: здоровий глузд – це наш єдиний порятунок від диктатури емоцій, яка іще трохи – і додушить цю країну.

Вісім разів його дружина погоджувалася з ним, а за дев'ятим встала на дибки, оголосила: все, годі! І в них народилася дочка. (Паша, звичайно, розраховував на сина.)

Невідомо, в кого пішла ця дитина своєю впертістю, неслухняністю й вітром у голові. Її вихованням займався Паша. На прикладах із власного життя він ілюстрував просту думку про те, що незалежність і вільний дух – це добре, але це – стихія. Як знати, куди вона тебе занесе, і як ти будеш звідти вибиратися? Але його напучення мали протилежний ефект. У неї з матір'ю одразу встановилася жіноча солідарність, а коли настав час для її підліткового бунту, то вони геть зовсім затюкали Пашу.

Дочка одружилася на першому курсі, й тоді ж заявила їм, що в них буде багато дітей.

– Бог у поміч, – сказав їй на це Паша, – це – твоє життя. Але про освіту й кар'єру забудь. Добре, що в хатні господарки беруть і без диплома.

Колись дочка обізвала його «хатнім тираном». Паша боявся й подумати, якою буде помста його жінок. Перед очима в нього був приклад його власного тестя, якого напередодні смерті вразив інсульт. Параліч охопив майже третину тіла. Він ледве тягнув праву ногу. Його рука теліпалась, як гілка верби на вітру. Замість слів із нього лізла якась розмазня. Він не міг голитися. Кілька разів на день теща міняла йому «памперси». По суботах дочка приходила допомогти їй. Коли той, за звичкою, розкривав рота, щоб гримнути на них, вони, не уриваючи своєї розмови, садовили його в крісло перед телевізором.

Утім, Паша не мав підстав порівнювати себе з тестем. Він мав прекрасну генетику. Його дід Петро палив змалку, а дожив до дев'яноста восьми років. І з дружиною – якщо вони й сварилися, то всі непорозуміння кінчалися полюбовним замиренням. От і зараз вони обома руками тримаються одне за одного. І це в той час, як довкола них майже всі шлюби порозпадалися.

Виховання... Чим більше Паша замислюється над тим, що воно таке, тим менше розуміє. Для його батьків і дідів усе було набагато простіше. Дитина для них була чистим аркушем. Що на ньому напишеш, те воно й засвоїть. Природа існувала для

людини. Тому замість чекати від неї милості, людина мусила підкорити її собі. Влади вони боялися і, водночас, – любили її. І вона за це про них дбала. А те, що то було не життя, а животіння, так вони ще й не до такого звикли. Аби не було війни.

Ну й чого вони домоглися? Того, що Паша, тільки-но усвідомив себе, зразу ж відкинув усе, чим його натоптували.

– Як ви можете, – обурювався він, – терпіти таке?!

Батьки лише хитали головами. Тепер він їх розуміє. Вони не були ні дурнішими, ні слабкішими за нього. Просто вони собі не дозволяли ніяких вибриків. Ти або в'язень, або наглядач. Іншого вибору в них тоді не було. Це тепер він дивується: як вони не задихнулися в тому смороді? Де вони ховали від пронозних очей рештки своєї гідності? Мабуть, то й було їхнє життєве завдання, і вони його виконали. І в цьому вони (і то не гуртом, а кожен втихара і самотужки) могли покладатися лише на те, що їм подарувала Мати-Природа.

Цю думку Паша роками намагався донести до своєї дочки.

– Ти, я, кожен із нас є вінцем її творіння. Складною системою, у якій переплелися мережі ланцюгів і дротів. Усі вони тягнуться до джерела, із якого колись постало життя. Кожен ланцюжок відповідає за щось: за гени, за зодіак, навіть за соціальні умови! І все це по-різному, але впливає на людину. Так, усі ми ними обплетені. Але інакше й не може бути. Зате якщо раптом десь стається збій, інші мережі кидаються затикати діру й по своїх каналах знову постачають людині всю необхідну їй інформацію, тобто життєву силу.

Дочка з цим не сперечалася.

– Але, – казала вона, – для дротів, які ти мені так зворушливо описуєш, існує термін – карма, воно ж доля, фатум, детермінізм, приреченість. Так от, мета мого життя – не тягнути ці кайдани, а звільнитися від них.

І в цьому вона йому нагадувала героїню пісні «Ruby Tuesday», дівчину-хіпі – мінливу, загадкову й недосяжну у своїй

красі. Хоча Паша й намагався вправити своїй дочці мізки, насправді він пишався нею та мовчки чудувався з того, який вплив вона мала на всіх, із ким її зводило життя. Люди починали сяяти! Вона з них видобувала щось таке, про існування чого вони й самі не підозрювали. Коли вона рік викладала в школі, діти бігали за нею, немов за квочкою. Як журналіст вона викривала продажних урядовців і бандитів у міліцейській формі. Потім вона очолила неурядову організацію й домоглася того, що влада прийняла закон, який захищав наших жінок, котрі опинилися в рабстві за кордоном.

Або ось лише один приклад її літературної вправності. Її подружка очолила завод залізо-бетонних конструкцій і попросила, щоб Пашина дочка придумала назви для деяких із їхніх виробів.

– Цемент «Ніжність», – сказала його дочка, подумавши півсекунди.

І з того часу ця марка стала найпопулярнішою на ринку будівельних матеріалів.

Не було такого дня, щоби Паша не боявся за дочку. На неї могли полювати як злодії, так і корупціонери, яких вона викривала. Хоча дочка й клялася йому, що ніхто їй ніколи не погрожував ні в очі, ані по телефону, Паша завжди був свідомий того. Коли вона нарешті верталася з роботи, він часто перевіряв, чи не чагує на неї хтось у її парадному (вони з чоловіком жили в окремій квартирі, але неподалік). А коли Паша сам був зайнятий, він просив зятя бути напохваті.

– Світ, – казав він жінці, – не може витримати стільки свободи і краси. Там, де краса, там і загроза.

Сам він про це дізнався не з трактатів, а з власного досвіду. Колись він провів півліта на базі відпочинку свого інституту. Довкола бази, по обидва боки тихої річки, росли предковічні ліси. На той час Паша вже захистив дисертацію і вважався зіркою у своїй галузі фізико-математичних наук. Він також знався

на травах, читав заборонені або видані за кордоном філософські трактати й мав свою думку про всі найновіші тенденції в літературі та кінематографі.

Одного ранку він поплавав у річці й, не снідаючи, пішов до лісу позбирати різних лікарських рослин. Саме тоді зацвіла материнка, і, милуючися нею, Паша зрозумів, що в рослинному світі, по-перше, діють ті самі закони, що й у математиці, по-друге, усе можна звести до музики (навіть такі абстракції, як «вічність»), а по-третє, тут відбувається таке, що не налазить на голову. І це – найперша ознака Краси! (Мабуть, асоціація з музикою прийшла йому тому, що саме тоді він через навушники слухав альбом Роллінг Стоунз.)

І тут за спиною в нього щось дуже велике захрипіло й, ламаючи гілки, вийшло з лісу. Паша смикнувся, перечепився об корч і влетів головою в чистотіл. Коли він, протерши очі, спробував встати, то вперся лобом у дві чорно-рожеві ніздрі, заушені чимось липучим. Від хрипіння цієї істоти Пашу пройняв крижаний переляк. Він спробував зірвати з голови навушники, але тут істота залила його рот своєю пінистою слиною.

Він встиг подумати, що, мабуть, це і є Мати-Природа, яка прийшла, щоби забрати його до себе, і знепритомнів.

Коли він розплющив очі, пісня про загадкову дівчину вже закінчилась, і тепер Мік Джагер закликав когось провести разом із ним ніч. Якийсь чоловік простягнув Паші руку й, коли той підвівся, обтрусив його одяг. Судячи з форменої тужурки й картуза, то був лісник. Він сказав, що цей кінч у нього старий і сумирний, він зроду не зробив ніякої шкоди, і лісник більше його не стриожує.

Пашина дочка померла якраз на його день народження, після невдалих пологів. Лікарі попереджали, що в неї зависокий тиск, тому вона мусила постійно бути під їхнім наглядом. На п'ятому місяці в неї розпочалася кровотеча, її завезли до лікарні, але врятувати дитину не змогли. А через кілька днів

серед ночі їм довелося знову викликати «швидку». Ніхто не розумів, що відбувається, і кілька годин лікарі не могли поставити діагноз. І лише патологанатом встановив, що причиною смерті був тромб, який потрапив їй у легені.

Усі три тижні, що минули після похорону, Паша тільки й чує, що треба бути оптимістом.

– Плекай, – усі кажуть йому, – позитивні думки. Треба бути оптимістом.

Але що воно таке, оптимізм? Віра в перемогу добра? Гаразд. Але що таке «добро»? Усім не може бути добре. Де і коли таке було? Хтось мусить постійно працювати над тим. Хто? Мати-Природа, яка сама себе зачала й тепер ніяк не може докрутити цю шарманку? Бог-Творець? Паша поважає релігію як засадничий соціальний інститут, як носій моралі та духовності. Але він проти будь-якого фанатизму й політичних зловживань. Він цінує метафізичний параметр християнства. Він навіть ладен заплющити очі на заповідяні ним історичні кривди, але Паша вважає, що людині потрібні не теорії, а насамперед фізичний контакт, тобто звичайний людський дотик. Бо ніякий Абсолют не пригорне тебе до себе, коли ти конатимеш від болю й розпачу. Принаймні, Природу ти завжди можеш помацати. Витерти з обличчя її слизоту, відповзти якомога від її копит і тьопати далі.

Кайдани... Хоч би що казала колись його дочка, але це – єдине, що нині не дає йому опуститися в отруйний мул його розбитого серця. Коли він зазирає в очі своєї дружини, звідти до нього тягнуться тіні восьми безіменних істот. Вона, щоправда, ніколи не дозволяє їм вирватися назовні, і Паша їй вдячний за це.

– Ми не можемо, – каже їй Паша, – розкисати.

– Ні, – каже вона йому.

– Нам іще треба вивести в люди онука.

– Я знаю.

Але що вони можуть? Подарувати йому компас? Застерегти? Озброїти власним досвідом? Навчити цінувати красу, але попередити: що вона яскравіша, то густіший морок довкола неї? Віддати йому всіх себе й сподіватися, що їхня любов не дасть йому пропасти? Але ж це – медичний факт, що та ділянка в мізках, де людина зберігає ці скарби, у підлітків ще не сформована! Що ж тоді їм лишається? Терпіти й чекати?

– Паша! – знову подає голос Арсен. – Та вимкни ж ти цю попсу!

– Попса?!.. – видихає Паша. – Це – Роллінг Стоунз ... «Ruby Tuesday»... Золотий фонд...

Травень 2012